

O'ZBEK ADABIYOTINING YORQIN IJOD NAMOYONDASI- ZULFIYAXONIM

G`ulomova Sh.X.

Toshkent, O`zbekiston.

Annotatsiya: Ushbu maqolada o`zbek taniqli shoirasi Zulfiyaxonim Isroilovanning hayot yo`li, mashaqqatlari va shu hayot sinovlariga qaramasdan doimo olg`a qadam bosgani va izlanishdan to`xtamagani haqida so`z boradi. Shoira ijodidagi asosiy mavzular haqida fikr yuritilib, she`riy misralar bilan dalillangan. Shuningdek, ushbu oqila ayolning o`zbek adabiyotiga qo`shgan hissasi va uning asarlaridagi o`ziga xoslik yoritib berilgan.

**Kalit so`zlar:** Zulfiya, ijod, sadoqat, she`riyat, ijodkorlik, muhabbat, o`zbek adabiyot,.

Kirish:

Zamonaviy jamiyatning doimiy o'zgaruvchan manzarasida, globalizatsiya mahalliy madaniyatlar bilan birlashgan holda, shoirlarning ovozlari zamonaviy muammolarni aks ettirish va hal etishda muhim ahamiyatga ega. Bu ovozlarda Zulfiya o'zbek adabiyotining yorqin namoyondalaridan biri sifatida ajralib turadi, uning asarlari bizning zamonamizdagi qiyinchiliklarga chuqur ifoda qiladi. Uning she'riyatida san'at ifodasidan ko'ra, insoniyatning dolzarb masalalari, jumladan ekologik barqarorlik, gender tengligi va yoshlarga kuch berish kabi mavzularni muhokama qilishda kuchli sharh sifatida xizmat qiladi.

Zulfiya uslubi lirik go'zallik va chuqur ijtimoiy tushuncha aralashmasi bilan ajralib turadi, bu esa uni zamondoshlaridan farqlantiradi. Uning zamonasidagi ko'plab shoirlar sevgi va tabiat kabi an'anaviy mavzularga e'tibor berishsa, Zulfiya ijtimoiy adolat va

inson huquqlari sohalariga jasorat bilan kirib borib, bu mavzularni o'z misralarining to'qimasiga joylaydi. Ayollarning kurashlari va orzularini ifodalash qobiliyati, shuningdek, milliy qadriyatlar va gumanitar g'oyalarga bo'lgan sodiqligi uni adabiyot tarixida ajratib turadi.

Zamondoshlariga nisbatan, ular ko'pincha o'rnatilgan she'riyat shakllari va an'analariga amal qilib kelishsa, Zulfiya asarlari an'anani va yangilikni qabul qiluvchi zamonaviy sezgini aks ettiradi. Uning ta'sirchan tasvirlari va his-tuyg'ularga boy tili o'quvchilarni uning xabarlariga bir nechta darajalarda jalb qilishga taklif etadi, bu esa uning she'riyatini nafaqat dolzarb, balki o'zgaruvchan qiladi. Zulfiya adabiyotga qo'shgan hissasini o'rganar ekanmiz, biz nafaqat uning zamonasi aksini, balki bugungi yoshlarga yanada tenglik va rahm-shafqatli dunyo uchun kurashishga ilhom beruvchi abadiy harakatga chaqiruvni anglaymiz.

Zulfiyaxonim Isroilova hayoti haqida qisqacha ma'lumotlar:

Zulfiyaxonim Isroilova 1915-yilda hunarmand-degrezchi oilasida Toshkentda tug'ilgan. Zulfiyaning oilasida ziyoli muhit hukmron bo'lib, otasi hunarmand bo'lish bilan birgalikda zamona ilmidan xabardor inson edi. Shuningdek, onasi ham oqila ayol bo'lib, o'z farzandlarini ziyoli qilib tarbiyalash va ularni komil inson bo'lib yetishtirish yo'lida harakat qilgan. 1922-yildan 1931-yilgacha maktabda, so'ng 1931-1934-yillar orasida qizlar bilim yurtida tahsil oldi. Mehnat faoliyatini juda erta boshlagan shoira deyarli bir umr jurnalistika va nashriyot sohasida ishladi. U 1935 - 1938- yillarda Til va adabiyot instituti aspiranti, 1938 - 1948-yillar mobaynida Bolalar nashriyoti muharriri, O'zbekiston davlat nashriyoti bo'lim mudiri, 1953- yilgacha «Saodat» jurnalida bo'lim mudiri, 1953- yildan to 1980-yilga qadar, salkam o'ttiz yil davomida, shu jurnalning bosh muharriri lavozimida ishlab keldi. Zulfiyaxonimning o'zi keyinchalik yozishicha, uning ijodga va adabiyotga bo'lgan qiziqishida onasining roli katta bo'lgan. Oiladagi sog'lom muhit va tarbiyaning natijasida Zulfiyaxonim ziyoli inson bo'lib yetishdi. U o'rta maktabni va ayollar pedagogika bilim yurtini tamomlab, Respublika gazeta va

jurnallar nashriyotida ish faoliyatini boshladi, she'riyatga qiziqib qoldi va she'rlar yoza boshladi. Uning „Men ish qizi” deb nomlangan ilk she'ri 1931-yil 17-iyul kuni Shukur sa'dulla vositasida „Ishchi” gazetasida bosildi. Keyingi ijod namunalari “Yangi yo'l” jurnali va “Qizil O'zbekiston” hamda “Yosh leninchi” gazetalarida chop etila boshlagan. Zulfiyaxonim yoshligidan she'riyatga mehri va qiziqishi baland edi, undagi bu ishtiyoq onasining aytib bergan afsonalari, ertaklari va she'riy dostonlari ta'sirida yanada o'sdi. Bunday tarbiyaning natijasi o'laroq 17 yoshidayoq uning “Hayot varaqlari” nomli ilk she'riy to'plami omma yuzini ko'rdi. Bular — yoshlar, do'stlik, inson qalbining go'zalligi haqidagi she'rlar edi. So'ngra, she'rlari, dostonlari va hikoyalari e'tirof qilinib, turli nashrlarda alohida kitoblar ko'rinishida chop etila boshladi. Mashhur o'zbek shoiri Hamid Olimjonning turmush o'rtog'i, o'ziga xos she'riyati bilan minglab kitobxonlar qalbini rom etgan iste'dodli shoira Zulfiya 1996-yilning 1-avgustida vafot etdi.

Zulfiyaxonimning ijodi:

Zulfiya (taxallusi; to'liq ism sharifi Zulfiya Isroilova) (1915.1.3— Toshkent — 1996.1.8) — shoira, jurnalist, tarjimon, jamoat arbobi. O'zbekiston xalq shoirasi (1965). Mehnat Qahramoni (1984). Shoir Hamid Olimjonning rafiqasi. Xotin-qizlar pedagogika bilim yurtini tugatgach (1931—34), O'zbekiston Fanlar qo'mitasi qoshidagi Til va adabiyot instituti aspiranturasiga o'qishga kirgan (1935). So'ng Yoshlar va o'smirlar adabiyoti nashriyotida muharrir (1938—40), O'zbekiston davlat nashriyotida bo'lim mudiri (1941-50), "O'zbekiston xotin-qizlari" (q. "Saodat") jurnalida bo'lim mudiri (1950—53), bosh muharrir (1954—85) bo'lib ishlagan. Uning ilk she'ri 1931 y.da "Ishchi" gazetasida bosilgan. Dastlab 1932 y. "Hayot varaqalari" she'rlar to'plami nashr etilgan. Shundan keyin uning "Temirov" (1934), "She'rlar", "Qizlar qo'shig'i" (1939) she'riy kitoblari e'lon qilingan. Zulfiy she'riy ijodining porlashi "Uni Farhod der edilar" (1943), "Hijron kunlarida" (1944) va "Hulkar" (1947) to'plamlari bilan bog'liq. Ayniqsa, H. Olimjonning bevaqt vafotidan keyin (1944) yozilgan, ruhiy silsilalar va qalb iztiroblari bilan to'la she'rlar Zulfiya ijodida jiddiy o'zgarishlar sodir bo'lganidan darak

beradi. U shaxsiy fojiasi tasviri orqali 2-jahon urushidan katta talafot va yo'qotishlar bilan chiqqan xalqning dard va alamlarini ifodaladi. 40-y. lar oxirida e'lon qilingan Sovet davlatining san'at va adabiyot to'g'risidagi qarorlari o'zbek adabiyotiga ham katta zarar keltirdi. Zulfiya kayfiyatlar-pessimistik kechinmalar kuychisi sifatida ta'na toshlari ostida qoldi. Shundan keyin u, boshqa qalamkash birodarlari singari, "davr g'oyalari" ni ifodalovchishe'rlar yozishga o'tdi. Lekin ko'p o'tmay, o'zbek ayollari hayotini yaxshi biluvchi shoira va jurnalist sifatida dugonalari haqida she'r va publitsistik maqolalar yozdi, ularni ijtimoiy faollikka chaqirdi, insoniy haq-huquqlarining poymol bo'lmashligi uchun kurashdi. 50- y.larning 2-yarmida u Osiyo va Afrika yozuvchilarining tinchlik va xalqaro birdamlik shiori ostida o'tgan harakatida faol qatnashib, jahonning ko'pgina mamlakatlarida bo'ldi. Hindiston, Misr, Yaponiya va qo'shni respublikalarga qilgan safari shoira ijodida chuqur iz qoldirdi. "Mushoira", "O'g'lim, sira bo'lmaydi urush", "Qozog'iston o'lanlari", "Men chizolmagan surat" singari she'rlari Zulfiyaga shuhrat keltirdi. Zulfiya she'rlarida tasvir etilayotgan hayot ko'lami kengayib, ijodiga xorijiy xalqlar hayoti manzaralari ham kirib keldi. 70-y. lardan boshlab uning ijodidagi milliy hayot tasvirida yangi ranglar kamalagi paydo bo'ldi, haqqoniylik va his-hayajon kuchaydi. "O'ylar" (1965) she'riy guldastasi b-n boshlangan voqelikni falsafiy idrok etish tamoyili "Visol" (1972), "Yillar, yillar..." (1975) she'riy kitoblarida davom etib, shoira ijodida chinakam badiiy yuksalish davri boshlanganini namoyish etdi. U yana doston janriga qaytib, ustoz Oybekning so'nggi safariga bag'ishlangan "Quyoshli qalam" (1970) dostonini yaratdi. Ayni paytda shoira bolalarga bag'ishlangan turkum she'rlar ham yozdi ("Lolaqizg'aldoq", 1975). Zulfiya hayotining muhim bir qismini Hamid Olimjonning adabiy merosini o'rganish va nashr etish ishiga bag'ishladi. Shunday qilib, Zulfiya ikkinchi jahon urushidan so'nggi davrda butun dunyoda tinchlik uchun kurash va xalqlar do'stligi mavzularini tasvirlashga alohida e'tibor berdi va bu ishda katta yutuqlarga erishdi. Shoiraning Hindiston respublikasining Javoharlal Neru nomidagi davlat mukofoti (1968) va xalqaro "Nilufar" mukofoti (1970), shuningdek, bulg'orlar mamlakatining "Kirill va Mefodiy" ordeni bilan taqdirlanligi bejiz emas,

albatta.1999-yil 10-iyundagi Birinchi Prezidentimiz I. Karimovning “Zulfiya nomidagi Davlat mukofotini ta’ sis etish bo’yicha takliflarni qo’llab-quvvatlash to’g’risida”gi farmoniga muvofiq adabiyot, san’at, madaniyat, fan, ta’lim sohalarida faol, tashabbuskor qizlar ushbu mukofotga sazovor bo’lmoqda. Ayni shu kunlarda ularning soni 200 nafardan oshgani, ayniqsa, quvonarli.Bugungi kunda Prezidentimiz Sh. Mirziyoyevning tashabbusi bilan «Zulfiya» nomidagi Davlat mukofoti sohibalari sonining kengayganligi va magistratura mutaxassisligiga imtiyozli kirish imkoniyatining berilishi shoira xotirasiga hurmatdir. Jizzax shahrida o’zbek tili va adabiyotini chuqur o’qitishga ixtisoslashgan Hamid Olimjon va Zulfiya ya nomidagi maktab- internat ochildi. O’zbekzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 23-iyundagi «Jizzax shahrida Hamid Olimjon va Zulfiya nomidagi ona tili va adabiyoti fanini chuqurlashtirib o’qitishga ixtisoslashtirilgan maktab-internatni tashkil etish to’g’risida»gi qarori bilan bu ezgu maqsad amalga oshirildi. O’tgan besh oy davomida o’zbek tili va adabiyotini chuqur o’qitishga ixtisoslashgan maktab-internat uchun 4 qavatli zamonaviy bino qurib bitkazildi. Binoda keng va yorug’ sinfxonalardan tashqari 100 o’rinli yotoqxona va oshxona, faollar zali hamda boshqa xonalar bor. O’quvchilar jismoniy tarbiya bilan shug’ullanishi uchun sport maydonchalari barpo etilgan. Joriy yil 1-oktabrdan faoliyat boshlagan maktabinternatning 5-, 6-, 7-, 8-sinflariga barcha tuman va shaharlardan sinov asosida 120 nafar iste’dodli o’g’il-qiz o’qishga qabul qilindi

Hamid Olimjon vafotidan keyingi ijodi:

Zulfiya uchun Hamid Olimjon ham sevimli yor, ham maslahatdosh do’st edi. Endi u yo’q. Yig’lamaslik, g’amga cho’kmaslik imkonsiz. Iroda ojizlik qilmoqda. Atrofda odam ko’p-u lirik qahramon “yakka-yolg’iz”. Axir uning suygani olamda birgina edi, xolos. Uning o’rnini o’zga bosishi va qahramonni yolg’izlikdan xalos eta olishi mumkin emas. Uning hayoli o’zi istamagani yoki bilmagani holda yo’qotganini izlash bilan ovora. Yorini yo’qotganidan dunyoning rangsizlanib qolganini shoira: “Birdan qalbim

keksarib”, - deya ifodalaydi. She’r yozilganida shoira bor-yo‘g‘i o‘ttiz yoshda edi. She’rdagi dard, hasrat zadalik bandma-band oshib boravevadi:

Qayga ketding, yuragim,
Bitdi bardosh va toqat.
Suhbatingdir yuragim,
Tilda hasratim qat-qat.

O‘quvchilar ayriligni zo‘ridan tilida hasratlar qat-qat bo‘lgan mushtipar ayolning ruhiyatini his etishlari uchun ushbu misralarning ma’nosiga tushunishlari darkor. O‘quvchiga Zulfiyaning boshiga fojia tushgan kezlarda odam o‘z g‘amini aytish imkonidan mahrum ekanligi bildirilishi kerak. Zulfiyaga, yuragi alamlardan pora bo‘lgan yorga, hijrondan o‘rtanayotgan bevaga, norasida farzandlarining so‘roqlariga javob topa olmayotgan bag‘ri qon onaga g‘am to‘g‘risida, hijron to‘g‘risida keragidan ortiq yozmoqda degan ayb qo‘yiladi! Bu hol she’rda, garchi muloyim bir hazinlik bilan “Yig‘laysan deb do‘stlarim ta’na qilar. Netay men?” tarzida ifodalangan esa-da, bu muloyimlik zahirida alam sirqirab yotibdi. Shoira ahdida ustuvor. Tuyg‘ulariga xiyonat qilmaydi. Shu sabab kechinmalari sovimaydi. Alami, hijroni har zumda yangilanadi, ro‘zg‘ori, farzandlari, kitoblar, do‘stlari yo‘qolganini hamisha eslatib turadi. Shu bois quyidagi o‘tli satrlar bitilgan:

Sovish bermaydi menga,
Yoqib ketganing olov.
Netay, etmaman senga,
O‘rtaga tashlangan g‘ov.

Muhabbatning olovi mangu yongulik qudratga ega. Aql yorning qaytib kelmasligiga iqrор bo‘lsa ham, ruh bunga ko‘nikmaydi, u berahmlik bilan yiroqlarga ketgan yurakka – yorga intilaveradi. Sadoqatli shaxsning azoblari tinimsiz davom etaveradi. She’rni shoira hayoti bilan bog‘liq holda tekshirishning ta’sir darajasini yanada oshiradi. Ammo buni faqat shaxsiy fojia dingina iborat tarzda izohlash ham o‘quvchilarni to‘g‘ri yo‘ga boshlamaydi. Mazkur dramatik holat shoira uchun shaxsiy

bo'lsa-da, inson sifatida u kechirgan tuyg'ular bolalarga ham begona emasligiga urg'u berilishi kerak.

Xulosa

Zulfiyaxonim o'z she'riyati, hayot yo'li bilan o'zbek ayolining ma'naviy qiyofasini aks ettirgan, sadoqat va vafo kuychisiga aylangan xalqimizning atoqli shoirasidir. Birinchi Prezidentimiz e'tirof etganlaridek, „Uning jahon minbarlaridan yangragan she'rlari Sharq ayolining aql-u zakosi, fazl-u kamolining yorqin ifodasi sifatida millionlab she'riyat muxlislariga odamiylik, muhabbat va sadoqatdan saboq bergan“. Zulfiya mana shunday e'tiroflarga loyiqdir. Zero, u xotin-qizlar istiqboli yo'lida kurashib kelgan jamoat arbobi, necha-necha qizning qo'lidan tutib, adabiyot dargohiga boshlab kelgan, ularga yo'l-yo'riq ko'rsatgan mehribon, ammo talabchan ustoz, nozikta'b, zukko ayol, sadoqatli yor, mehribon ona edi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Zulfiyaxonim asarlari saylanma-2016.
2. "O'zbek adiblari" (S.Mirvaliyev, R.Shokirova, Toshkent G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti 2016) kitobi
3. Bahor keldi seni so'roqlab: she'rlar/ Zulfiya Isroilova/Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016.
4. Zulfiyaxonim.uz sayti
5. www.til va adabiyot.uz sayti
6. www.literatura.uz
7. www.pedagog. Uz